

Til Miljøministeriet
Departementet

Hørings svar til vandområdeplaner 2021-2027

-fra Foreningen til bevarelse af Tange Sø

Tak for muligheden og opfordringen til at indsende høringssvar. Vores høringssvar relaterer sig udelukkende til siderne 135-36 i afsnittet "Spærringer af særlig karakter" i "Forslag til vandområdeplanerne 2021-2027" fra december 2021.

I Foreningen til bevarelse af Tange Sø (Søforeningen) har vi i marts 2021 afgivet en udtalelse til ministeren i forbindelse med den arbejdsgruppe, hun tog initiativ til at nedsætte efter hendes besøg ved Tangeværket og søen i august 2020. Det skete i samarbejde med to lokale lystfiskerforeninger. I udtalelsen forholder vi os både til direktivkravene og til de andre interesser, der knytter sig til sø og værk. Vi vedhæfter denne mindretalsudtalelse til dette høringssvar.

Vi tillader os en kort rekapitulation af søforeningens position i spørgsmålet om spærringen ved Tangeværket. Vores anbefalinger til indsats i 2024 lyder således:

For det første:

Tange Sø bør bevares. Byrådene i de to "søkommuner", Silkeborg og Viborg, taler om uændret overfladeareal og vanddybde. Vi tilslutter os denne formulering. Tangeværket bør ligeledes bevares og have mulighed for at indvinde vand, der gør kommerciel drift mulig. Subsidiært: At værket kan drives, så der er tilstrækkelig økonomi i driften til en løbende vedligeholdelse af både de fredede bygninger, maskineri og dæmningsanlæg.

For det andet:

Faunapassagerne ved Tangeværket er ikke gode nok ifølge direktivkravene og bør forbedres. Søforeningen har udarbejdet et forslag til et 2,4 km langt, slynget omløb – Tangestryget – som vil give alle migrerende arter fri passage op og ned. Tangestryget bør anlægges på en måde, som gør det attraktivt for laks og havørreder at gyde i det.

For det tredje:

Overlevelseshraten for vandrende fisk gennem søen kan muligvis forbedres, hvis man kombinerer Tangestryget med en lang faunapassage fra værket og op mod området mellem Ans-dæmningen og Borre Å. Vi anbefaler at man ser på en spundet løsning, så man undgår et omfattende, kostbart og risikabelt gravearbejde igennem et stort område med fredskov. En spundet løsning kan samtidig være fundament for en gangsti forsynet med lystfiskerplatforme, hvile-, bade- og opholdslommer, kan man forbedre de rekreative værdier, som i forvejen knytter sig til søen.

Vi anbefaler ministeriet at få undersøgt fordele og ulemper ved denne spunsede løsning.

Faunapassagen bør indrettes, så fordelingen af vandmængder mellem passage og turbiner kan variere hen over året. På den måde er det muligt at tilgodese ædelfiskene i deres vandringsperioder.

Etablering af gydepladser i tilløb og hovedløb nedstrøms Tange Sø bør være en del af det nye projekt for at sikre de bedst mulige rammebetingelser for ædelfiskenes reproduktion.

Begrundelser:

Kulturarven

Tangeværket repræsenterer et vigtigt stykke Danmarkshistorie. Da elproduktionen blev påbegyndt 8. januar 1921, gav det anstødssten til elektrificeringen af en meget stor del af Øst- og Midtjylland. Både inden for landbruget, den spæde industri og de private husholdninger. Denne elektrificering bidrog i sin tur til den sunde nationale økonomi, som Danmark nød godt af i 1920'erne. Tange Sø og Tangeværket er definerende for lokalbefolkningens identitetsfølelser på samme vis, som Himmelbjerget er det for befolkningen i det midtjyske søhøjland.

Tangeværket, funktionærboligerne, indløbskanalen og dæmningen blev fredet af staten i 2006, og det forhold, at værket drives endnu 101 år efter indvielsen, er en ganske særlig attraktion for de omkring 40.000 museumsgæster og skoleklasser, som hvert år besøger sø og værk. Energimuset har i alle sine høringssvar siden år 2000 betonet den museale værdi af naboskabet til et kommercielt drevet Tangeværk.

I søforeningen hilser vi naturligvis med tilfredshed, at der eksisterer en mulighed for at lade kulturarven få afgørende indflydelse på, om der skal ske indsats ved Tangeværket og i givet fald hvilken indsats, der kommer på tale. Kulturarven sikres efter vores opfattelse bedst ved, at Tangeværket forbliver i drift i et eller andet omfang. Sø og værk er en enhed. De er hinandens forudsætninger.

Rekreative interesser

I Søforeningens målsætning har vi fra første færd (1995) betonet vigtigheden af, at en ny og bedre faunapassage ved Tangeværket bliver en løsning, der giver flest mulige individer mest mulig lykke. Her sigter vi naturligvis til de mange og forskelligartede brugere af naturen omkring Tange Sø og selve søen: Energiselskabet Norlys, der ejer både sø og værk, husejere ved søen, landmænd, kanofarere, kaproere, sejlere, sportsfiskere, badegæster, Energimuseets gæster, turister, ornitologer, jægere, motionister, golfspillere osv. Disse menneskers interesser mener vi ikke, man bør tilsidesætte.

En søtømning vil også være ødelæggende for de udvidelsesplaner, som Energimuset har med en udgiftsramme på 250-300 mio. kr. Pengerejsningen til et nyt og større energimuseum begynder i indeværende halvår. At løse denne opgave bliver svær hvis ikke umulig, hvis Tangeværkets turbiner standser, og Tange Sø tømmes for vand.

Økonomi og sikkerhed

Såfremt et kunstigt opstemningsanlæg af Tangeværkets størrelse fortsat skal kunne holdes i en god og ikke mindst sikker stand, kræver det økonomi. Rådgivningsfirmaet COWI har netop (januar 2022) afleveret en rapport til Region Midtjylland om ekstremnedbør og oversvømmelsesfare. I denne rapport er et brud på dæmningen ved Tangeværket eksplicit nævnt som et potentielt katastrofescenarie (side 28). Et større dæmningsbrud her vil skabe uoverskuelige ødelæggelser nedstrøms værket og dermed i Bjerringbro, vurderer COWI. Så længe Tangeværket drives kommercielt, vil der være penge til den løbende vedligeholdelse/udskiftning af både dæmningsanlæg, den fredede bygningsmasse, turbiner og generatorer.

Klimasikring

Tange Sø kan man opfatte som et potentielt forsinkelsesbassin ved ekstremnedbør. Tangeværket skal overholde et myndighedsfastsat flodemål, der tillader værket at variere vandstanden i søen med højst 50 cm. over normalen. Men det er nok til, at Tange Sø har mulighed for at "parkere" Gudenåens vand i et døgn eller to. Det kan have stor betydning ved ekstremnedbør om sommeren. Men også i mindre grad ved vedvarende regn over mange døgn i vinterhalvåret. Hvis man giver Tangeværket et endnu højere flodemål kan Tange Sø være et godt supplement i klimasikringen af Bjerringbro og fast ejendom nedstrøms værket.

Grøn og vedvarende energi

Tangeværkets el-produktion affejes ofte som helt ubetydelig i den store sammenhæng. Men i en tid hvor Danmark er inde i en storstilet grøn omstilling, bør det understreges, at den elektricitet, som Tangeværket producerer, er CO₂-fri. Hvis den endvidere anvendes til at drive varmevekslere nedsænket i Tange Sø, er der en dokumenteret mulighed for at påbegynde en produktion af CO₂-fri fjernvarmevand på Tangeværket.

Opsummering:

Søforeningen anerkender behovet for at leve op til EU-direktiverne og imødekomme både DN's og DSF's interesser. Men de bør kunne forenes med de mange, mange andre interesser, som er i spil.

Der er ingen garanti for, at en selvreproducerende laksestamme vil indfinde i Gudenåen, hvis søen tømmes for vand, eller man graver et langt omløbsstryg. I 30 år har man via et årligt udsætningsprogram forsøgt at få en selvreproducerende laksestamme til at etablere sig i Skjern Å. Men hidtil forgæves.

Der er heller ingen garanti for, at kommunerne langs Gudenåen nedstrøms Silkeborg vil få store ekstraintægter fra lystfiskerturisme. Ved Skjern Å, landets bedste laksefiskevand, var der i 2014 en omsætning på 14,6 mio. kr. fra lystfiskere. Det er et relativt beskedent niveau, når det ses i sammenhæng med udgifterne til en søtømning eller navnlig et langt gravet omløbsstryg til forventeligt en halv milliard kroner med det hele samt udledning af mange tons CO₂ under anlægsarbejderne.

På den baggrund anbefaler vi staten og søkommunerne at realisere Tangestryget snarest muligt som fase ét; eventuelt kombineret med en spunset omløbsløsning i en senere fase to. Begge dele for at honorere ambitionerne i direktivet i den udstrækning, det er realistisk muligt - samtidig med,

at man lader kulturarvs-argumentet nyde fremme og dermed også anerkender de mange rekreative interesser, der er knyttet til Tange Sø. De to søkommuner, det stedlige erhvervsliv, lokalbefolkningen og de ca. 5.000 medlemmer af Foreningen til bevarelse af Tange Sø har et udtrykkeligt ønske om at bevare Tange Sø, som den er og forefindes.

På bestyrelsens vegne

Jarl Gorridsen

Formand

53 61 46 61

kontakt@tangesoe.dk